

БІЛА КНИГА 2021

Служба
зовнішньої розвідки
України

КИЇВ • 2021

С Л У Ж Б А
З О В Н І Ш Н Ь О Ї
Р О З В І Д К И
У К Р А Ї Н И

**Б І Л А
К Н И Г А
2021**

(інформаційний бюлетень)

К и ї в • 2 0 2 1

ЗМІСТ

Вступне слово Президента України	6
1 Розвиток геополітичної ситуації та її проєкція на конфлікт на території України.....	9
2 Оцінка зовнішніх загроз національній безпеці України	15
2.1 Загрози походженням з РФ	16
2.2 Регіональний вимір загроз національній безпеці.....	27
2.3 Загрози національній безпеці у економічній сфері	34
2.4 Загрози національній безпеці у енергетичній сфері.....	38
2.5 Загрози національній безпеці у інформаційній та кібернетичній сферах	41
2.6 Загрози національній безпеці у екологічній сфері	49
2.7 Терористичні загрози	50
3 Загальна інформація про Службу зовнішньої розвідки України ...	53
4 Міжнародне співробітництво.....	65
Заключне слово Голови Служби зовнішньої розвідки України	70

Вступне слово Президента України

2020 рік став визначальним в розбудові вітчизняних розвідувальних органів – прийнято Закон «Про розвідку», ухвалено нову редакцію Закону «Про Службу зовнішньої розвідки України».

Ці правові акти розроблені з урахуванням досвіду провідних західних держав та за консультативної допомоги ЄС і НАТО. Вони є важливим кроком на шляху побудови нової моделі української зовнішньої розвідки та всього розвідувального співтовариства.

У баченні керівництва держави - Служба зовнішньої розвідки України - це сучасний, динамічний та наступальний розвідувальний орган, який швидко трансформується відповідно до актуальних загроз безпеці.

Як один з основних споживачів розвідувальної інформації я виступаю за активне впровадження вітчизняною розвідкою нових, передових підходів в її роботі, використання досвіду провідних спецслужб світу.

Розвідка – одна з небагатьох структур, яка не може відкрито говорити про свої досягнення та успіхи. Повсякденна робота розвідників непомітна й прихована від громадськості, а відтак незрозуміла й недооцінена суспільством.

Тому я щиро вітаю ініціативу Служби зовнішньої розвідки України видання професійного інформаційного бюлетеня. «Біла книга» покликана донести громадськості оцінку основних загроз національній, регіональній та міжнародній безпеці, ознайомити з роботою вітчизняної розвідки в сучасних умовах.

До 30-го ювілею незалежності України вітчизняна розвідка підходить з великим практичним досвідом виявлення і протидії зовнішнім загрозам. Вона завжди демонструвала свою дієздатність, ефектив-

ність та величезний потенціал, що спирався на справжніх патріотів, готових жертвувати собою заради кращого майбутнього вільної, незалежної та суверенної України.

Я впевнений, що Служба зовнішньої розвідки України і надалі нарощуватиме свої спроможності, надійно боронитиме рубежі нашої держави від ворожих посягань.

Слава Україні!

Президент України
Володимир ЗЕЛЕНСЬКИЙ

Розвиток
геополітичної ситуації
та її проєкція
на конфлікт
на території України

1

Сучасна глобальна криза, спричинена пандемією коронавірусу, загострила глибинні протиріччя і на новий рівень вивела існуючі глобальні загрози, що спонукало більшість країн світу здійснити переоцінку своїх національних пріоритетів у міжнародному та національному вимірах.

Основними складовими «нової реальності» є: обмежена дієвість систем колективної безпеки на тлі поширення практики застосування сили у міжнародних відносинах і нехтування нормами міжнародного права; спроби перегляду принципів вільної торгівлі; конкуренція традиційним фінансовим системам з боку блокчейн-технологій, а також прагнення регіональних гравців, зокрема Росії, «грати на протиріччях» провідних світових гравців, не відмовляючись від використання необроблених природних ресурсів як інструменту геополітики.

Окремі глобальні та регіональні гравці намагаються використати це для більш агресивного просування своїх інтересів у зонах їх стратегічного пріоритету. У такій діяльності вони не нехтують можливість штучного загострення кризових явищ в деяких державах задля їх подальшого втягування в орбіту власного впливу і створення передумов для провокування у майбутньому нових локальних або регіональних криз (конфліктів).

Росія використовує пандемію коронавірусу для посилення впливу в регіонах стратегічного пріоритету маніпулюючи питанням вакцинації

Упродовж найближчих років розвиток ситуації у світі визначатиметься формуванням нового світового порядку. Економічні наслідки пандемії COVID-19 формуватимуть підґрунтя для посилення конфліктності між США і КНР, виступатимуть каталізатором боротьби глобальних і регіональних гравців за геополітичне лідерство, доступ до природних ресурсів (джерела енергії, запаси питної води, землі сільськогосподарського призначення тощо), а також встановлення контролю над основними транспортними шляхами та каналами комунікацій.

Головним «генератором» змін у конфігурації торгових шляхів в останні роки виступає Китай як провідний глобальний експортер та майбутня перша економіка світу, і традиційно безрезультатно намагається це робити й Росія.

Зміни у географії транзитних потоків актуалізуватимуть загострення суперечностей між світовими центрами сили, що зумовить принципів зсуви у системах безпеки і воєнно-політичних союзах з акцентом на зростання ролі військово-морських сил. Не виключеним є загострення відносин Росії, країн Заходу і Китаю навколо облаштування та контролю судноплавства Північним морським шляхом, що стає все більш доступним на тлі глобального потепління.

Осередки безпекової нестабільності в Європі використовуватимуться Росією для провокування кризових процесів

Негативний вплив на глобальну стабільність також чинитимуть тренди на поглиблення економічної нерівності, посилення конкурентної боротьби за трудові та сировинні ресурси, обмеження вільного доступу до надсучасних промислових та інформаційних технологій, нових інфраструктурних і логістичних систем, наукових винаходів. У цілому поглиблення економічних проблем уповільнить зростання більшості країн.

Наявні в Європі осередки безпекової нестабільності, відкриті та заморожені конфлікти використовуватимуться Росією для провокування кризових процесів. За відсутності дійової системи загальноєвропейської безпеки перевага віддаватиметься фрагментації простору безпеки зі створенням буферних зон.

На цьому тлі політика Євросоюзу тяжітиме до «стратегічної автономії», що передбачає мінімальну залежність ЄС від інших глобальних і регіональних гравців. Основні європейські союзники та партнери України будуть вимушені зосередити зусилля на вирішенні внутрішніх проблем. Із часом європейські країни можуть дещо послабити увагу

до російсько-українського конфлікту, а деякі з них здійснюватимуть кроки у бік лібералізації відносин із РФ.

Суміжні європейські держави дотримуватимуться відносно дружньої політики стосовно України та підтримуватимуть її євроатлантичні прагнення. Попри негативний вплив COVID-19 на їх економіки, вони й надалі посилюватимуть свій воєнний потенціал. Це дозволить деяким із них вести більш амбіційну регіональну політику, у т. ч. намагатися «диктувати свої умови Україні». При цьому для них завжди актуальним залишатиметься питання захисту інтересів їх національних меншин, що мешкають на території України.

Для суміжних європейських держав зберігатиметься актуальним питання захисту інтересів їх національних меншин, що мешкають на території України

Наявна на сьогодні архітектура міжнародної безпеки залишається інертною та неспроможна повною мірою гарантувати безпеку країнам, які не входять до складу регіональних об'єднань колективної безпеки, зокрема Україні. Вказане обумовлене неефективністю ООН (фактор права вето постійних членів РБ ООН), формалізованістю діяльності ОБСЄ (ключові ініціативи стримуються Росією, яка неодноразово порушувала та продовжує порушувати базові принципи Гельсінського заключного акту), перебуванням НАТО у стадії тривалої трансформації, а також недосконалістю спільної безпекової складової ЄС. З урахуванням активного розвитку новітніх військових технологій традиційні системи стримування вже не вбачаються такими ж дієвими, як у минулі десятиліття.

Основним джерелом загроз європейській безпеці та національній безпеці України є і упродовж найближчих років залишатиметься обраний керівництвом Росії курс на закріплення за Росією статусу глобального гравця та визнання т. зв. «російських інтересів».

Дуже ймовірно, що Кремль продовжуватиме тактику «підвищення ставок» у воєнно-політичному протистоянні, маніпулюватиме проблемами європейської безпеки (гіперболізуючи роль РФ у протидії не-

контрольованій міграції, терористичним і кібернетичним атакам), а також підживлюватиме процеси дезінтеграції Європи (шляхом фінансової підтримки популістів і радикалів та провокування економічного сепаратизму окремих держав ЄС).

Москва торпедуватиме діяльність інституційної складової європейської архітектури безпеки, намагаючись спонукати міжнародну спільноту, передусім країни Євросоюзу, до «спільного» опрацювання варіантів легітимізації наявного де-факто балансу сил. З метою забезпечення такого розвитку подій РФ продовжуватиме нав'язувати європейським країнам фобії, пов'язані з розміщенням новітніх наступальних ударних озброєнь поблизу кордонів ЄС.

Водночас серйозних воєнних демаршів проти нових членів НАТО з боку РФ не очікується, але інциденти у повітряному, морському і кіберпросторі і надалі матимуть місце, що зберігатиме загрозу ескалації конфлікту РФ-НАТО внаслідок ненавмисних зіткнень.

НАТО залишатиметься провідною оборонною організацією в Європі. Північноатлантичний союз демонструватиме політику відкритих дверей для України та нарощуватиме співробітництво з нашою державою у питанні зміцнення сектору безпеки та оборони. Проте Росія намагатиметься блокувати таку взаємодію шляхом як провокування розколу українського суспільства у питанні вступу до НАТО, так і послаблення єдності Альянсу щодо прийняття України до лав Організації.

Посилюватимуться загрози, пов'язані зі зміною клімату, порушенням балансу в екосистемах окремих регіонів, що матиме наслідком підвищення темпів міграції у глобальному масштабі, загострення проблеми доступу до якісного та безпечного продовольства, а також питної води.

Активізація інформаційно-пропагандистських кампаній

З розвитком інформаційних технологій зростатиме і фактор інформаційного впливу, передусім із боку агресора – Росії. Москва удосконалюватиме практику створення спецслужбами тимчасових

фейкових платформ, насамперед в Європі, для розповсюдження неправдивої та тенденційної інформації.

Безперечну загрозу міжнародній безпеці становитиме кібертероризм, а державні установи, об'єкти критичної інфраструктури, промислові корпорації, медицина, фінансовий сектор будуть основними об'єктами атак.

Загалом ситуація у світі та перспективи її розвитку характеризуються високим ступенем невизначеності. Зростають виклики трансатлантичній та європейській єдності, ризики використання воєнних і внутрішніх соціальних конфліктів як інструменту досягнення окремими гравцями своїх цілей.

Економічна нестабільність стимулюватиме зростання національного егоїзму і популістських настроїв, прагнення до самоізоляції та пошуків можливостей розв'язання власних проблем за рахунок інших. У поєднанні з трендом на мілітаризацію це може спричинити ескалацію наявних і виникнення нових конфліктів. Російська Федерація намагатиметься скористатися такою ситуацією, що у цілому посилюватиме загрози для України з боку держави-агресора.

Оцінка зовнішніх загроз національній безпеці України

2

2.1

Загрози походженням з РФ

Основним джерелом загроз безпековому середовищу в Україні та навколо неї у найближчі роки залишатиметься Російська Федерація.

На стратегічному рівні цілі РФ щодо України будуть незмінними й передбачають її утримання в орбіті виключного російського впливу і недопущення європейського та євроатлантичного руху нашої держави.

Дана константа зберігається навіть, незважаючи на несприятливий для Росії загальний міжнародний фон і виникнення низки нових чинників. Йдеться про перемогу Дж. Байдена на президентських виборах у США, турбулентність на ринках вуглеводнів, деструктивні явища в економіці країни, а також можливу зміну (транзит) влади в Росії.

Росія гнучко змінює тактику дій на українському напрямі, проте стратегічна мета залишається незмінною – не допустити успішної західно-орієнтованої України

Так, на тлі дедалі очевидніших проблем зі здоров'ям В. Путіна, помітної складності для нього фізично виконувати публічні функції глави держави в Росії де-факто розпочався період трансферу влади.

Незалежно від конкретного варіанту («Путін – довічний президент», «Путін – лідер нації», «Путін – тандем», «спадкоємець Путіна» тощо), базовий сценарій на середньострокову перспективу передбачає збереження в Росії державної моделі «путінізма» з Путіним або без нього.

ЦІЛІ І ПІДХОДИ РФ ЩОДО УКРАЇНИ		
Стратегічні цілі	Тактичні цілі	Домінанти у підходах Кремля
Утримання України в орбіті виключного геополітичного впливу РФ (в ідеалі – у форматі інтеграції України /або її частини/ до певного наддержавного проєкту під егідою Москви, де факто «СРСР 2.0»;	інституційна слабкість України та підрив основ української державності;	Існування незалежної, унітарної та західно-орієнтованої України становить загрозу для режиму Путіна;
недопущення стратегічного зближення України із Заходом шляхом євро- та євроатлантичної інтеграції;	федералізація України (в ідеалі – створення конфедерації), де фактично контрольований Москвою суб'єкт федерації відіграватиме роль «якоря» для цивілізаційного руху України на Захід (зокрема, через блокування важливих рішень у політико-безпековій сфері);	на нинішньому етапі у Росії недостатньо ресурсів для «остаточного вирішення українського питання» у силовий спосіб;
недопущення випереджувальних РФ темпів економічного розвитку, якості та рівня життя населення;	отримання проросійськими силами в Україні контролю над законодавчою та виконавчою гілками влади;	досягнення всеохоплюючого компромісу з Україною є неможливим, насамперед через питання Криму;
вільний доступ до українського ринку та ресурсів із забезпеченням односторонніх переваг;	послаблення міжнародної підтримки нашої держави;	російська політика на українському напрямі має працювати на системну реалізацію довгострокової стратегії руйнації «українського державницького проєкту»;
вирішення системних демографічних проблем РФ за рахунок людських ресурсів України.	недопущення безпосередньої участі США у врегулюванні ситуації в/навколо України;	використання широкого і вже апробованого інструментарію гібридного впливу на Україну – одночасне застосування внутрішніх і зовнішніх засобів воєнного, безпекового, політичного, фінансово-економічного, торговельного, енергетичного, інформаційного тиску/впливу.
	перекладання на Україну тягаря утримання тимчасово окупованих територій у Донецькій і Луганській областях (ТОТ у ДЛО) із одночасним збереженням фактичного контролю РФ над цими територіями;	використання «п'ятої колони» та українського медіапростору
	недопущення реінтеграції тимчасово окупованих територій за українськими сценаріями;	
	зняття Україною в односторонньому порядку економічної блокади ТОТ у ДЛО та, особливо, ТОТ Криму;	
	скасування / максимальне пом'якшення «українського» пакета західних санкцій проти РФ у сферах торгівлі, фінансів і технологій, а також персональних обмежень.	

За таких умов швидких змін у позиції Кремля стосовно основних напрямів зовнішньої політики не очікується. Певний поступовий відхід Москви з нинішніх позицій можливий у питаннях глобальної безпеки, згоди з власним статусом регіональної (а не глобальної) держави, відмови від дедалі обтяжливой для платників податків активної присутності у дальньому зарубіжжі (наприклад, у Сирії, Лівії, Венесуелі, ЦАР). Водночас Росія не відмовиться від контролю над «зоною власних стратегічних інтересів», до якої належать держави – республіки колишнього СРСР.

У цьому вимірі постає ключова загроза з боку РФ – реалізація сценарію системної дестабілізації внутрішньої ситуації в Україні. За задумом Москви, це має закласти підвалини для реваншу проросійських сил, які до того часу вже матимуть чітко сформовану політичну вертикаль, здатну взяти під контроль законодавчу і виконавчу гілки влади.

Москва зробила ставку на реалізацію в Україні сценарію «керованого хаосу, що розчищає дорогу реваншу». Основні передумови реалізації: внутрішній розбрат, слабкість державних інституцій і втрата підтримки з боку Заходу

При цьому місцеві вибори восени 2020 р. були лише попереднім етапом, натомість наразі Москва прагне створити необхідні умови для позачергових парламентських виборів.

У рамках практичної реалізації даного сценарію Росія активно діє одразу за декількома напрямками:

1. Розмивання інституцій української державності

Постійно фіксуються системні спроби РФ та її спецслужб із дискредитації державних інституцій України, що має продемонструвати як внутрішній, так і зовнішній аудиторії перетворення нашої держави на «*failed state*» в силу нібито апріорної нездатності українського народу до державотворення.

Активно просувається наратив протиставлення народу України та «київської влади». Це подається як реалізація сформульованого В. Путіним принципу «один народ, одна історія, одна культура». Для неприхованого нав'язування цих наративів активно використовується низка центральних українських телеканалів

Особливий акцент робиться на поглиблення протиріч за лінією «центр-регіони». У цьому ж контексті РФ продовжує роздмухувати етнічний автономізм та регіональний сепаратизм у різних регіонах України, зокрема у Закарпатті, Галичині, Бессарабії тощо, а також провокує міжетнічну та міжконфесійну ворожнечу.

З метою внесення розбрату в українське суспільство та підриву основ української державності ставка робиться на системну дискредитацію української національної ідеї і західного цивілізаційного вибору, демонстрацію «штучності української ідентичності та держави».

Політична мета РФ — дестабілізувати суспільно-політичне життя до такого рівня, коли «допомога Кремля» стала б єдиним варіантом для забезпечення «виживання» України. Фактично йдеться про спроби розпалювання на території нашої держави «війни всіх проти всіх» і проведення на цьому тлі політично-диверсійної та/або силової операції зі зміни керівництва держави.

2. Послаблення міжнародної підтримки нашої держави

У рамках цього напрямку Кремль намагається породити на Заході ефект «втоми від України». При цьому відповідна лобістська і підривна антиукраїнська діяльність проросійських сил у західних країнах вміло накладається на об'єктивні чинники – труднощі у проведенні євроінтеграційних реформ у нашій державі та поглиблення кризових явищ всередині ЄС, що відволікають увагу Брюсселя від східноєвропейської проблематики.

Також здійснюється постійне провокування конфліктів у відносинах між Києвом та суміжними державами-членами ЄС.

Особливе значення для Москви має деактуалізація «українського» питання в міжнародному безпековому дискурсі та виведення питання окупації РФ Криму за його рамки. Серед іншого очікується продовження спроб дискредитації української Міжнародної платформи «Крим – це Україна» через проросійське лобі в іноземних країнах із одночасним висуненням РФ симетричних контрніціатив (на кшталт платформи «Друзі Криму»).

Крім того, в економічному вимірі продовжується торпедування співпраці України з міжнародними фінансовими інституціями, перешкоджання надходження прямих іноземних інвестицій у нашу державу. Під час офіційних контактів вищого російського керівництва із західними лідерами активно використовується поширення дезінформації про «економічний занепад нашої держави внаслідок корупції». Росія через дипломатичні та інші канали доводить до авторитетних представників іноземних банківських і ділових кіл дані про нібито нецільове використання Україною кредитних коштів, а також технічної і гуманітарної допомоги.

3. Маніпулювання фактором тимчасово окупованих територій

Москва активно маніпулює фактором тимчасово окупованих територій.

Підходи Кремля стосовно тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях передбачають:

швидку інтеграцію ТОТ у Донецькій і Луганській областях у політико-правове поле України із забезпеченням із боку офіційного Києва т. зв. «особливого статусу» цих територій. По суті йдеться про їх суверенізацію, що передбачає повну амністію функціонерів і бойовиків «ДНР/ЛНР», проведення виборів на умовах і за участю представників самопроголошених «республік» тощо;

перекладання на Україну: а) значної частини або всього тягара утримання та відновлення ТОТ у ДЛО; б) вирішення екологічних проблем, які за понад 5 років бойових дій та окупації набули майже катастрофічного характеру; в) відповідальності за соціально-демографічні проблеми, що стали наслідком російської агресії;

досягнення обумовленого наведеними вище факторами зняття західних санкційних обмежень щодо РФ у сферах торгівлі, фінансів і технологій, а також скасування персональних санкцій відносно російських топ-функціонерів

Водночас тактичні наміри РФ щодо окупованих територій Донецької і Луганської областей у період до їх повної реінтеграції у склад України передбачають визнання (формальне чи неформальне) Україною т. зв. «ДНР/ЛНР» як повноцінних суб'єктів переговорного процесу з мирного врегулювання, а також збереження тотальної залежності «керівництва ДНР/ЛНР» від російських кураторських структур та владних груп у Москві. Зазначена залежність буде виявлятися як у призначеннях на керівні посади, так і в механізмах ухвалення управлінських рішень і «життєдіяльності квазіутворень» в усіх сферах.

При цьому Росія буде використовувати такі важелі впливу на ситуацію на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях:

силовий: присутність на ТОТ у ДЛО (на засадах ротації) т. зв. «радників» і обмеженого контингенту військовослужбовців практично усіх силових/спеціальних структур РФ чисельністю 2–3 тис. осіб. Водночас російська сторона спроможна у стислі терміни істотно збільшити цю присутність через неконтрольовану українською стороною ділянку державного кордону з РФ;

фінансовий: наповнення більшої частини бюджету «ДНР/ЛНР» коштами федерального бюджету РФ – як безпосереднім чи-

ном, так і через посередницькі структури (ЗАТ «Внешторгсервис», механізми «гуманітарної допомоги» тощо);

інституційний: забезпечення функціонування на окупованій території такої владної моделі, яка є видозміненою копією чинної в РФ і водночас ґрунтується на тотально корумпованих політико-суспільних відносинах (численні «сірі» схеми дозволяють збагачуватися владним групам у Москві та у «республіках»).

Окуповані території Донбасу важливі для РФ не як такі, а насамперед як інструмент дестабілізації внутрішньої ситуації в Україні

Водночас «республіки» майже напевно і надалі будуть маргіналізуватися, проявами чого буде:

остаточне перетворення самопроголошених «республік» на «сіру зону» у найширшому розумінні (відмивання коштів частини російської еліти, у т. ч. керівництва силового блоку, збут низькоякісної продукції російських виробників, апробація політичних технологій контролю над населенням);

подальша криміналізація політичних і господарських відносин у рамках т. зв. «верхівки ДНР і ЛНР»;

розвиток місцевої економіки в умовах тотального дефіциту оборотних коштів і кваліфікованих трудових ресурсів, а також проблем із отриманням сировини і диверсифікації ринків збуту виробленої продукції;

зношення окремих критичних об'єктів інфраструктури до майже 100 % рівня;

люмпенізація населення, його повернення до примітивних форм економічних відносин;

випробування на тимчасово окупованих територіях нової військової техніки, яка ще не пройшла всіх етапів випробувань для російської армії й може бути недосконалою, а отже додатково небезпечною;

приховане тестування на населенні "республік" нових медичних препаратів та вакцин, що не пройшли усіх необхідних етапів випробування.

При цьому підживлюватиметься високий рівень українофобії серед мешканців тимчасово окупованих територій внаслідок монопольного домінування російської пропаганди в їхньому інформаційному просторі.

Йдеться, зокрема, про послідовне просування таких наративів, розрахованих не тільки на мешканців ТОТ, але й на все населення України:

нібито «київська влада свідомо саботує виконання Мінських домовленостей, оскільки не хоче припиняти війну, що дозволяє перекладати з себе відповідальність за погіршення соціально-економічної ситуації в Україні»;

нібито Президент та правляча партія «не виправдали сподівань народу України» у частині, що стосується припинення «громадянської війни» на сході України;

нібито політика чинної української влади «відрізала усі шляхи для політичного повернення Донбасу»;

нібито головним бенефіціаром «громадянської війни» на Донбасі є США, які зацікавлені у послабленні РФ через створення «дуги нестабільності» біля її кордонів

Особлива увага приділяється масовій та відповідно до радянських стандартів «добровільно-примусовій» видачі паспортів громадян РФ жителям тимчасово окупованих територій. У подальшому Росія маніпулюватиме фактором захисту «своїх громадян» для відкритого/відвертого втручання у внутрішні справи України, у т. ч. погрожуючи силовими сценаріями.

Окремим кластером виступає маніпулювання Росією мирним і переговорним процесами на сході України.

Кремль, на тлі принципової позиції України, на даному етапі не зацікавлений в інтенсифікації та результативності переговорів у Нормандському і Мінському форматах. У цьому зв'язку Москва вдається як до технічного затягування усіх елементів власної участі у переговорному процесі, так і до прямої відмови від зустрічей в усіх форматах.

При цьому відповідальність за зрив чергових перемовин РФ намагається перекласти на Україну, звинувачуючи саме Київ у «недоговороспроможності». У подальшому не виключені й маніпуляції Росією загрозою виходу з переговорного процесу.

Росія має і жорстко відстоює власне бачення встановлення миру на сході України, яке базується на відповідних Мінських домовленостях, доповнених т. зв. «формулою Штайнмайєра».

Це полягає у тому, що Київ має спочатку надати ТОТ у ДЛО «особливий статус», внести відповідні зміни до Конституції України, забезпечити проведення місцевих виборів на непідконтрольних територіях, провести безумовну амністію учасників незаконних збройних формувань, а також забезпечити «процесуальне очищення» осіб, які утримуються, у т. ч. постфактумне, тобто після обміну. Лише після цього російська сторона і «ДНР/ЛНР» розпочнуть виконання власних зобов'язань, найголовніше з яких – передача українській стороні контролю за всім кордоном Донецької і Луганської областей із РФ. Водночас у сучасних умовах така передача контролю за кордоном є «червоною лінією» для РФ, і майже напевно, що у середньостроковій перспективі російська сторона не поступиться цим контролем, висуваючи дедалі додаткові умови.

Одночасно у ході переговорного процесу РФ намагається реалізувати низку тактичних завдань, серед яких:

прагнення кардинально змінити статус Росії – зі сторони конфлікту на посередника. Москва розраховує, що це відкриє шлях до зняття санкцій та повернення у відносинах з Європою до *«business as usual»*;

набуття правосуб'єктності представниками російських окупаційних адміністрацій у переговорному процесі, а також їх повноправне включення не лише до переговорів у Тристоронній контактній групі, але й до зустрічей у рамках Нормандської четвірки. Росія також намагається легітимізувати т. зв. «ДНР/ЛНР» через механізм оптимізації/оновлення заходів із контролю за режимом припинення вогню.

Наприклад, одним із елементів кампанії з міжнародної легітимізації окупаційних адміністрацій та їх позиціонування як сторони конфлікту стало організоване Росією 2 грудня 2020 року в рамках ООН

неформальне засідання «за формулою Арріа», в якому взяли участь деякі «функціонери ТОТ у ДЛО». Подібні спроби лише частішатимуть, а високопосадовці панєвропейських організацій ставатимуть об'єктом особливого інтересу з боку як російських дипломатів, так і представників спецслужб РФ.

4. Створення загрозливого воєнного фону

Російський військовий потенціал, зосереджений уздовж кордонів з Україною, дає змогу їй без додаткової мобілізації та при мінімальних підготовчих заходах провести силами трьох міжвидових угруповань будь-яку за формою військову операцію проти України.

Водночас найбільш імовірним є маніпулювання Росією можливістю воєнного вторгнення, а також використання з цією метою численних військових навчань поблизу кордонів України, зокрема запланованих у 2021 році стратегічних командно-штабних навчань «Захід-2021».

Прикладом маніпулювання загрозою вторгнення є спрямовані інформаційні вкидання про використання СКШН «Кавказ-2020» для «остаточного вирішення» питання водопостачання до Криму.

5. Економічний, у т. ч. енергетичний, тиск

Напряма передбачає ведення широкомасштабної торгово-економічної війни проти України, у т. ч. як елемент тиску для отримання політичних дивідендів.

Росія розширюватиме санкції проти України, посилюватиме фінансовий тиск, енергетичний шантаж, транзитно-транспортну блокаду, витіснення українських товаровиробників із традиційних ринків збуту, дискредитацію українських підприємств на міжнародних ринках, інвестиційне проникнення на ринки України через підставні структури. Спостерігається блокування українських портів в Азовському морі та готовність перенести цю практику на Чорноморські порти, підриваючи наш економічний потенціал.

Об'єктами атак залишатимуться флагмани вітчизняної промисловості, українські порти і транспортна інфраструктура, підприємства паливно-енергетичного та оборонно-промислового комплексів.

Триватиме багаторічне просування ідеї енергетичного ембарго України шляхом реалізації обхідних газових маршрутів, фінальним етапом якої мало б стати завершення будівництва проєкту «Північний потік-2» та закриття маршрутів постачання природного газу з РФ через Україну. Кремль докладє значних зусиль для якнайшвидшого завершення проєкту з будівництва «Північного потоку-2». Російська дипломатія та спецслужби проводять активну лобістську роботу серед міжнародного політикуму. Ведеться пошук шляхів обходу санкцій та виведення «партнерів по будівництву» з-під удару.

Росія і надалі схилитиме своїх сателітів по Євразійському економічному союзу до дискримінації українських підприємств на ринках ЄАЕС. Зокрема, вже має місце введення нових торговельних обмежувальних заходів щодо українських товарів у вигляді антидемпінгу, блокування, «профілів ризику», нових технічних регламентів, звинувачень у неналежному контролі якості тощо.

У Москві вважають економічний тиск важливим інструментом для схилення Києва до поступок, створення передумов для зниження рейтингів влади, а також витіснення українських виробників з окремих секторів російського ринку, у т. ч. у контексті реалізації в РФ програми імпортозаміщення.

2.2

Регіональний вимір загроз національній безпеці

Основними чинниками, які впливають на ситуацію в регіональній безпековій сфері у контексті інтересів України, є:

підтверджена неефективність основних безпекових інституцій (ООН, ОБСЄ) у врегулюванні регіональних конфліктів. Одночасно сформувався тренд на мілітаризацію територій та акваторій, що примикають до українського прикордоння, з одночасним руйнуванням нинішньої системи міжнародних договорів у сфері нерозповсюдження зброї масового ураження, чутливих технологій і знань;

більший вплив на регіональне безпекове середовище з боку РФ та інших країн, які прагнуть реалізувати свої амбіції, у т. ч. з використанням ресурсів України (територія, науково-технологічний потенціал, сільськогосподарські, водні, людські та інші ресурси).

Стратегічний курс Кремля передбачає провокування криз подальше від своїх кордонів, ближче до території основних супротивників (оптимально на їх території) або в зоні їх особливих інтересів. Саме це обумовлює провокування Росією у гібридний спосіб появи нових «сірих зон» глобальної та регіональної нестабільності (Молдова, Білорусь, країни Балтії, Центральної Азії, Близького Сходу та Латинської Америки, Африки).

У цьому ж зв'язку слід розглядати і перманентні спроби РФ сформувати інституційні чинники впливу на формат регіональної безпеки, зокрема шляхом потенційного втягування країн-членів Організації договору про колективну безпеку (ОДКБ) у власні воєнні авантюри (Сирія, Донбас) та спільні формати взаємодії (об'єднання національних систем ППО, проведення спільних навчань тощо). У цілому

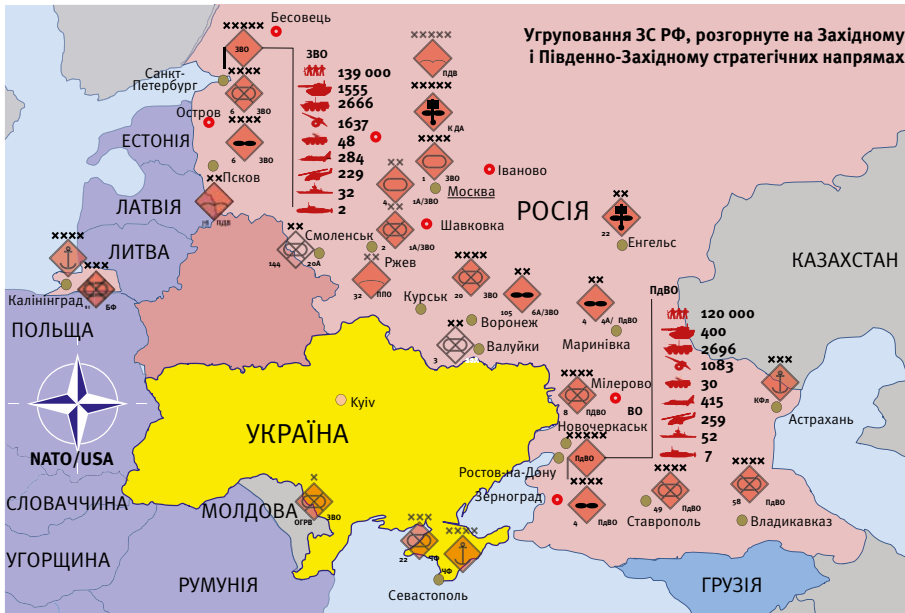
нав'язування партнерам відносин у системі координат «свій-чужий» та стереотипів «блокового мислення» провокує антагоністичне протистояння між різними системами колективної безпеки.

Крім того, простір для маніпуляцій та воєнних провокацій Росії залишає обмежена готовність НАТО демонструвати «рішучу підтримку» євроатлантичних прагнень України, Грузії і Молдови.

Країни східного та південного сусідства Європи як об'єкти проєкції сили Росії	
Стратегічні інтереси та цілі Росії	блокування розширення НАТО;
	нейтралізація західного впливу;
	залучення флангових держав до російських інтеграційних проєктів (на кшталт ЄАЕС, ОДКБ тощо)
Основні інструмен- ти Кремля	використання культурної спадщини Російської імперії та Радянського Союзу для «відбілення» іміджу РФ, а також об'єднання в єдину мережу/фронт прихильників антизахідних цінностей;
	використання слабкостей європейських країн із метою повної ліквідації здатності Європи до колективних дій;
	дипломатичне, політичне та економічне залякування;
	інформаційно-пропагандистське маніпулювання;
	постійна актуалізація загрози застосування військових засобів.

На цьому фоні Азово-Чорноморський регіон розглядається Москвою як важливий плацдарм експансії в Середземномор'ї, Близькому Сході та на Африканському континенті. Мілітаризація анексованого Криму відіграє ключову роль як чинник зміни військово-політичного балансу сил у Чорноморському регіоні, зокрема шляхом створення системи обмеження свободи дій НАТО в регіоні.

Москва розглядає Азово-Чорноморський регіон як плацдарм експансії в Середземномор'ї, Близькому Сході та на Африканському континенті

За роки окупації маємо достатньо і відкритих, і закритих розвідувальних даних для того, щоб підтвердити той факт, що Москва, попри декларативні заяви, ніколи й не розглядала Крим у вимірі розвитку його економічного (індустріального, аграрного, туристичного чи гуманітарного) потенціалу.

Від окупації Кримського півострова Росія активно нарощує ударні спроможності ЗС РФ, які базуються на його території, збільшуючи чисельність військ та оснащення новими зразками озброєння і військової техніки, з одночасним формуванням умов для посилення на цій території їх ядерного потенціалу. Головна мета – перетворення РФ на домінуючу державу у Чорноморському регіоні.

Росія створила в Криму потужне міжвидове угруповання військ, яке охоплює наземний, повітряний і морський компоненти та нараховує близько 32,5 тис. осіб. Російська сторона створює умови для розміщення на ТОТ Криму ядерної зброї, окремих її компонентів та носіїв, проводить роботи з відновлення об'єктів ядерної інфраструктури, що несе загрози національній безпеці України.

Інвентаризовано та задіяно практично усі радянські зенітно-ракетні комплекси (ЗРК), спроможні відстрілювати ракети з ядерною бойо-

Мілітаризація Кримського півострову (2013-2020 рр.)

вою частиною. Триває переозброєння зазначених ЗРК сучасними ракетами, на бойове чергування поставлено нові ракетні установки. Вже зараз російські зенітні системи контролюють більшу частину Чорного моря, а ракети класу «поверхня-поверхня» покривають його цілком.

На ТОТ АРК і м. Севастополя дислоковані військові літаки та ракетні кораблі, які можуть нести заряди з ядерною бойовою частиною.

У риторичі російських чиновників домінує теза про «право Росії розміщувати ядерну зброю на власній території та не виключену можливість її розміщення в Криму».

Дії РФ із розгортання в анексованому Криму засобів протиповітряної оборони, модернізація ЧФ РФ та його масового оснащення крилатими ракетами морського базування типу «Калібр-НК» та «Калібр-ПЛ» вказують на те, що Москва планує забезпечити свої спроможності заборони/обмеження зонального доступу не лише в Чорноморському регіоні, а й у Середземномор'ї.

Понад те, плани Росії щодо розвитку та використання «тактичної ядерної зброї», зокрема з позиції ТОТ Криму, у сучасних умовах дають змогу Кремлю підвищувати градус тиску на міжнародне співтовариство, а також агресивно домінувати на Чорноморському, Середземноморському та Європейському ТВД. Зазначене загрожує безпеці та національним інтересам України, а також її стратегічних партнерів.

При цьому Росія облаштовує процес перетворення Криму на одну велику військову базу комплексно, з урахуванням усіх необхідних факторів, у т. ч. у соціальному вимірі. Триває зміна структури населення півострова. Кримські татари, як «нелояльна» частина населення, цілеспрямовано витісняються до материкової України або Туреччини, шляхом маніпулювання дотаційною політикою військових та їх родини перетворюють на соціальну опору окупаційної влади.

Крім того, в Криму продовжується активна мілітаризація освітньої сфери шляхом примусового запровадження патріотичного виховання дітей та молоді. Так, у кожному місті/районі окупаційні адміністрації розробили та затвердили окремі програми воєнно-патріотичного виховання, розвитку воєнно-прикладних і воєнно-технічних видів спорту, створено загони т. зв. «Юнармії» та інших дитячо-юнацьких організацій мілітаристського спрямування.

Кремль розглядає Крим насамперед у військовому плані (концепція «непотопляемый авианосец»), нехтуючи економічними, гуманітарними та екологічними чинниками

Заходи Росії щодо забезпечення військово-політичного домінування в Чорному та Азовському морях також передбачають можливість блокування/перешкоджання реалізації неросійських енергетичних, транспортно-логістичних та безпекових проєктів у регіоні, що матиме значний негативний вплив на розвиток України та держав регіону, тим самим торпедуючи їх євроінтеграційні курси.

Російська Федерація також намагається скористатися історичними конфліктами між Україною та сусідами, щоб посіяти ворожнечу між народами і скористатися її наслідками.

Типовий приклад – історична спадщина у взаєминах із Угорщиною та Польщею. В цих питаннях нашим державам вдалося дійти порозуміння, але й тут не обійшлося без Росії, яка підживлює шовінізм, спрямований проти України. При цьому вже діють не лише «у темну», а й нахабно, відкрито. Показовою є спроба пранкерів Вована і Лексуса

розіграти президента Польщі А. Дуду та спровокувати його на висловлювання з чутливих питань українсько-польських відносин (запропонували «повернути українські території... Львів та багато інших»). Ще кілька прикладів: у 2016 році Агентство внутрішньої безпеки Польщі затримало лідера проросійської партії «Зміна» Матеуша Піскорського за співпрацю зі спецслужбами РФ; у 2018 році польські правоохоронці затримали власних громадян – членів радикальної проросійської організації «Фаланга» за підозрою у підпалі офісу Товариства угорської культури в Ужгороді.

Ситуація з Білоруссю має трохи інший характер: Кремль ніколи не зупинявся у своєму бажанні під виглядом «об'єднання» поглинути Білорусь. Це створює небезпеку перетворення її на плацдарм для реалізації агресивної політики РФ проти України. Москва, використовуючи всі важелі, намагається максимально послабити РБ, залишившись для Мінська безальтернативним партнером.

РФ перейшла до вирішального етапу реалізації своїх цілей на білоруському напрямі шляхом т. зв. «стратегії примусу до інтеграції». Вона передбачає як вирішення «проблеми токсичного О. Лукашенка», так і довгострокового утримання республіки в орбіті впливу РФ через стійку групу кількох проросійських політичних сил (партій) у парламенті РБ.

Розвиток подій за таким сценарієм містить у собі цілу низку загроз для національних інтересів України, зокрема:

зміна позиції керівництва Білорусі в «українському питанні», повна солідаризація керівництва Білорусі з російською політикою щодо України, у т. ч. визнання Мінськом суверенітету РФ над Кримом;

перетворення Білорусі на плацдарм Росії з дестабілізації України або проведення силової операції проти нашої держави;

інтенсифікація взаємодії спецслужб РФ і РБ на українському напрямі, у т. ч. у контексті проведення розвідувально-підривної діяльності.

Москва залишається ключовим гравцем у Молдові. Для РФ на даному етапі прийнятним варіантом є контрольоване протистояння між президентом і парламентом та недопущення формування проєвропейської правлячої коаліції. Водночас навіть у разі поразки прокремлівських сил на майбутніх дострокових парламентських виборах у РМ Москва має достатні інструменти і ресурси для дестабілізації ситуації в регіоні. Найбільш дійовими у цьому контексті у Кремлі вважають можливості маніпулювання придністровським питанням у варіантах блокування переговорного процесу у форматі «5+2», інтенсифікація військових навчань ОГРВ та силових структур Лівобережжя, здійснення провокацій на адміністративному кордоні між РМ і ПМР, посилення угруповання військ РФ у Придністровському регіоні тощо.

Загалом, аналіз процесів, які відбуваються у Молдові (Придністров'я), Грузії (Абхазія і Цхінвальський регіон), а також у Азербайджані і Вірменії (Нагірний Карабах), свідчить, що Росія продовжує маніпулювати регіональними відкритими і замороженими конфліктами. Кремль використовує їх як інструмент для приведення до влади проросійських сил та повернення цих країн в орбіту свого впливу, лицемірно пропонуючи при цьому свої послуги як миротворця.

З іншого боку, турбулентність навколо кордонів РФ актуалізує і внутрішні виклики для путінського режиму. Йдеться, зокрема, про викликане зовнішньополітичними і військовими авантюрами надмірне навантаження на російську економіку, посилення прихованого протистояння всередині російських елітних груп (у т. ч. конкуренцію за «кураторство» на пострадянському просторі), зростання протестної активності російського населення, а також поглиблення протиріч між центром і регіональними елітами.

Турбулентність на пострадянському просторі вже стала каталізатором глибокої інституційної кризи інтеграційних «євразійських» форматів під егідою РФ (ОДКБ, ЄАЕС, СНД тощо). Це фактично унеможливорює реалізацію Кремлем на базі вказаних об'єднань амбітних геополітичних проєктів із відродження «СРСР 2.0» у тій чи іншій формі.

2.3

Загрози національній безпеці у економічній сфері

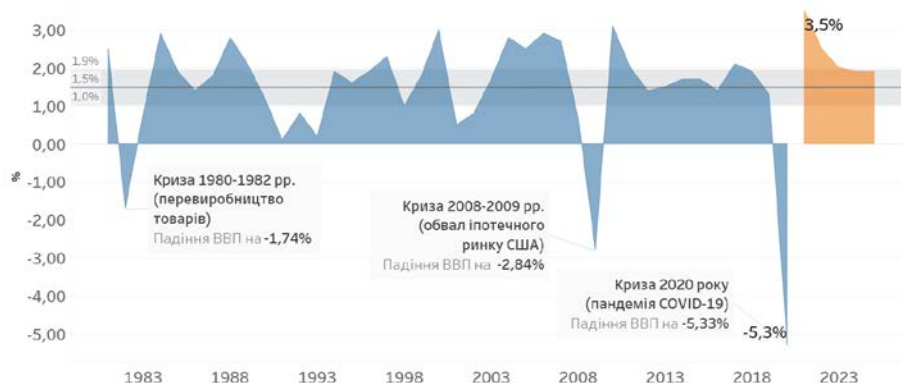
На глобальному рівні зберігається невизначеність темпів відновлення світової економіки на тлі кризи, викликаній пандемією COVID-19, незважаючи на певні позитивні очікування на період 2021-2025 років.

За таких умов значна залежність вітчизняної економіки від експорту, а також тенденцій на зовнішніх експортно-імпортних ринках та ринках капіталів обумовлює підвищену чутливість нашої країни до зовнішніх впливів.

Світова торгівля деглобалізується і сегментується

Домінування протягом останніх років «національного егоїзму» в економічних відносинах, а також надання переваги розвитку двосто-

Темпи росту світового ВВП у 1981-2020 рр. та прогноз на 2021-2025 рр., %

Джерело даних: The Economist Intelligence Unit (2020).

ронніх відносин при одночасному нехтуванні інтересів інших держав, у т. ч. в рамках існуючих багатосторонніх систем, зокрема СОТ, призвело до поступового послаблення їх здатності забезпечувати формування консолідованої відповіді на сучасні загрози.

Втрата ефективності Світової організації торгівлі як такої, що ефективно врегулює міждержавні торговельні суперечки, призводить до посилення протекціонізму та нав'язування економічно сильнішими державами своїх підходів слабшим торговельним партнерам. Відповідні процеси зумовляватимуть регіоналізацію структури світової торгівлі, яка значною мірою буде корелюватися з регіональною архітектурою політичних союзів і партнерств.

Україна знаходиться у критичній зоні поєднання економічних та безпекових загроз

Загрози для України в торговельно-економічній сфері полягають у звуженні можливостей для симетричного реагування на односторонні торговельні обмеження в умовах суттєвого обмеження ролі СОТ як інструменту об'єктивного вирішення спорів. Посилення глобального торговельного протистояння між провідними центрами (США, КНР, ЄС) фактично призводить до ігнорування інтересів економік, що рухаються у їхньому фарватері. Така ситуація, наприклад, дозволила РФ безперешкодно заблокувати транзит української продукції своєю територією до країн Центральної Азії

Регіональні економічні дисбаланси провають безпекові загрози

Україна знаходиться у критичній зоні поєднання економічних і безпекових загроз. На фоні зростання внутрішньополітичних протиріч це формує високий потенціал виникнення для держави системної кризи. На сьогодні визначальним зовнішнім фактором, який стримує реалізацію такого сценарію, є всебічна підтримка нашої держави Заходом.

У цілому Україні слід очікувати:

зростання зовнішнього та внутрішнього боргу на фоні сповільнення темпів розвитку економіки;

ускладнення доступу до зовнішніх фінансових джерел / міжнародних ринків капіталів, у т. ч. через зростання конкуренції за ресурси, необхідні для відновлення економік інших країн;

звуження експортних ринків. Збереження зацікавленості більшості країн світу у використанні обмежувальних/протекціоністських заходів у сфері зовнішньої торгівлі з метою підтримки національних виробників (на тлі низької ефективності функціонування міжнародних регуляторів /СОТ/ та необхідності відновлення національних економік) може призвести до витіснення України з традиційних ринків вітчизняного експорту (зернові, металургія та ін.);

підвищення вимогливості потенційних стратегічних інвесторів до умов реалізації проєктів на території України;

збереження обмежень із боку РФ на вітчизняні експортні товари в умовах негативної цінової кон'юнктури, що призводитиме до скорочення валютних надходжень;

блокування з боку РФ транзиту українських товарів та залучення до цього процесу інших учасників ЄАЕС;

збереження низького рівня залученості України до трансконтинентальних транспортних маршрутів.

Неконтрольована міграція може стати дестабілізуючим фактором для економік держав-реципієнтів

Формування нових зон воєнно-політичної нестабільності та «гарячих точок» стимулює міграційне перетікання населення до стабільних країн. Така міграція супроводжується зростанням соціально-економічного навантаження на країни осідання мігрантів, загостренням культурно-соціальних протиріч і у підсумку формує додаткові виклики для таких країн. Відтак важливим завданням розвинених країн

стає попередження економічних та безпекових криз на геополітичній периферії, створення умов для керованої міграції трудових ресурсів з одночасним блокуванням осідання маргіналів.

Міграційні загрози для нашої держави на сьогодні є низькими, оскільки основний потік біженців до Європи з Азії та Африки орієнтований на середземноморські маршрути.

У свою чергу відтік українських громадян у довгостроковій перспективі призводить до поглиблення демографічної кризи у нашій державі.

2.4

Загрози національній безпеці у енергетичній сфері

Основним середньостроковим трендом глобального енергетичного ринку є перехід від вуглеводневої енергетики до відновлювальної. За таких умов спостерігається:

посилена цінова волатильність на світовому ринку нафти, що підживлюється економічною рецесією та розбіжностями в інтересах країн-членів ОПЕК+;

підвищення ризикованості інвестицій у розвиток нових проєктів видобутку вуглеводнів;

збільшення використання газу як більш екологічно прийнятно-го палива на перехідний період, особливо в енергетичному і транспортному секторах;

стимулювання розвитку водневих технологій, витрати на виробництво яких швидко знижуються.

Середньорічні ціни на нафту сорту Brent у 1990-2020 рр. та прогноз на 2021 р., дол. США/барель

Джерело даних: The Economist Intelligence Unit (2020).

Найбільший негативний вплив енергетичного переходу відчуває вугільна галузь, що має наслідком посилене соціально-економічне напруження у регіонах традиційного видобутку вугілля.

Коливання вартості вуглеводнів робить ризикованими довгострокові інвестиції в проєкти освоєння підземних покладів нафти і газу. Це додатково ускладнює нарощування внутрішнього видобутку вуглеводнів у нашій державі для врівноваження імпортозалежності.

Цінова доступність, екологічна прийнятність, надійність поставок у достатніх для забезпечення попиту обсягах та диверсифікованість – пріоритети забезпечення енергетичної безпеки України. З цією метою важливим завданням є підвищення ефективності використання внутрішнього енергетичного потенціалу, у т. ч. за рахунок підвищення енергетичної ефективності.

Важливим елементом гарантування енергетичної безпеки є інтегрованість енергетичних ринків. У цьому зв'язку позитивним аспектом є приєднання нашої держави до Європейського об'єднання операторів системи передачі електроенергії (ENTSO-E) та Європейської мережі операторів газотранспортної системи (ENTSO-G).

Попри вже проведені Україною заходи диверсифікації, російські енергетичні ресурси зберігають вагому роль в енергозабезпеченні нашої держави

Долучення нашої держави до цих інструментів та приєднання до Енергетичного співтовариства підвищує ефективність заходів зі збереження транзитного потенціалу України і протидії реалізації російських проєктів, що негативно впливають на енергетичну безпеку держави.

Попри відносну успішність заходів із диверсифікації джерел постачання, насамперед природного газу, російські енергетичні ресурси зберігають вагому роль в енергозабезпеченні України. При цьому Росія продовжує використовувати енергетику як інструмент досягнення геополітичних цілей.

Загалом актуальними загрозами в енергетичній сфері для України є:

просування Росією політично вмотивованих газотранспортних проєктів («Північний потік-2» та «Турецький потік»), які формують диспропорцію регіональної газової інфраструктури;

значний рівень залежності від РФ у атомній енергетиці, протидія РФ розвитку проєкту диверсифікації постачання палива для АЕС виробництва американської компанії «Westinghouse»;

високий рівень залежності від імпорту енергоносіїв в умовах низької енергоефективності економіки;

зниження транзитного потенціалу вітчизняної газотранспортної системи;

залежність внутрішнього ринку нафти і нафтопродуктів від стабільності імпорту.

2.5

Загрози національній безпеці у інформаційній та кібернетичній сферах

Одним із глобальних трендів є зростання рівня загроз в інформаційній сфері. А беручи до уваги стрімкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних систем і транскордонність соціальних комунікацій, саме кіберпростір стає основною сферою протистояння. Він дедалі більше нагадує «поле бою без правил», коли свідомо ігноруються пе-

Росія прагне домінувати в українському інформаційному просторі. Це є однією з передумов підготовки до агресії проти України

реважно усі Гельсінські принципи, основоположні права людини та загальноприйняті норми моралі. Україна не є винятком і дедалі частіше стає об'єктом інформаційних війн і кібернетичних атак.

Основним джерелом загрози національній безпеці України у цій сфері традиційно залишається Росія, яка в контексті «українського кейсу» діє одразу за кількома напрямками:

1. Внутрішньоукраїнський. Передбачає такі моменти:

просування тез щодо нібито «антинародних дій чинної української влади» та «пригнічення українського народу». Артикулюються теми зростання тарифів на комунальні послуги, поглиблення політико-економічної кризи, низькі темпи соціально-економічного розвитку країни, корупція, незадовільні результати реформ, переважання бізнес-інтересів влади над інтересами народу тощо;

нав'язування українському населенню думки щодо нібито необхідності та/або невідворотності відновлення зв'язків із РФ. Активно просуваються тези «*русского мира*» з акцентом на спільному історичному минулому та політико-економічних зв'язках України з Росією. Даний трек передбачає використан-

ня тез щодо «слов'янської єдності», «російськості українців і білорусів», поширення російського бачення історії тощо, а також реалізацію, передусім у південно-східних регіонах України, медійних проєктів із висвітлення і пропагування теми економічного зростання України та Росії в період спільного радянського минулого;

дискредитація репутації та особистого іміджу української політичної, військової та ділової еліт;

демонізація ЄС, НАТО та США.

Основне завдання РФ в українському інформаційному просторі – протиставити українську владу та народ, одночасно втлумачуючи думку про безальтернативність для України розвитку співпраці з Росією

2. Міжнародний. Передбачає два піднапрями:

2.1 Дискредитація України:

нав'язування образу України як нібито «потенційно мілітаристської, фашистської держави та загрози для сусідів» із формуванням уявлення про Україну як «джерело безпекових загроз» для Європи. Для трансляції цього меседжу російська сторона активно намагається залучити Білорусь;

звинувачення українського керівництва в нібито корумпованості й відсутності реальних намірів / нездатності провести реформи;

Завдання РФ у міжнародному вимірі:

перевести «українське питання» у другорядне;

«заговорити» тему російської агресії перспективами взаємодії з інших глобальних питань.

дискредитація України як нібито ненадійного партнера, який нібито не дотримується міжнародних норм і власних зобов'язань;

провокування напруженості у двосторонніх відносинах України із сусідніми країнами, передусім Польщею та Угорщиною;

поширення тез щодо нібито утисків прав людини на території нашої країни (переслідування журналістів, порушення прав російськомовних громадян в Україні, порушення свободи слова й обмеження безперешкодного доступу до інформації та обміну нею);

інтерпретація конфлікту на сході нашої держави як нібито «громадянської війни». Для цього РФ намагається також максимально залучити окупаційні адміністрації тимчасово окупованих територій України, завданням яких є поширення російського трактування ситуації на сході України та нав'язування російського бачення врегулювання конфлікту;

звинувачення української сторони в нібито ігноруванні Мінських домовленостей, умисному загостренні ситуації на Донбасі з метою збереження західних санкцій проти РФ.

2.2. Деактуалізація у міжнародному порядку денному проблематики російської агресії проти України та злочинів Кремля.

До цього напряму слід віднести і спроби Москви легітимізувати окупацію Криму, квазіреспублік на Донбасі, прориву міжнародної ізоляції та уникнення міжнародних санкцій. Як правило, ці наративи камуфлюються меседжами про необхідність спільної протидії новим викликам і загрозам міжнародній/регіональній безпеці, яка неможлива без повернення у взаємодії між Заходом і Росією до *«business as usual»*.

Механізм російських інформаційних впливів

Деструктивні інформаційні впливи з боку РФ парадоксальним чином поєднують у собі, з одного боку, високі технології, а, з іншого – архаїчні ідеологічні підходи, побудовані на апробованому досвіді *«активных мероприятий»* Служби «А» ПГУ КДБ СРСР. Таке поєднання високотехнологічності та архаїки загалом характерно для неототалітарної путінської державної моделі.

Особливістю деструктивної діяльності РФ в інформаційній сфері є те, що у різних проявах з її руйнівними наслідками зіштовхується весь світ, а не тільки Україна. Так, у Кремлі гнучко варіюють ідеологічне наповнення зовнішньої пропаганди залежно від об'єкта впливу: гуманітарна експансія «русского мира» – для пострадянського простору; нафталінові ідеї панславізму і православного мессіанізму – для Балкан; просування антиамериканізму – у країнах, що розвиваються; поширення євроскептичних ідей та антиліберального дискурсу – у ЄС тощо.

В основу інформаційної складової гібридних дій Кремля покладено сформовану систему дезінформації та зовнішньої пропаганди. Така система ґрунтується на кількох взаємопов'язаних напрямках застосування широкого діапазону інструментів із просування необхідних Росії наративів за кордоном серед різних соціальних груп – політичних і ділових кіл, експертів, представників громадянського суспільства і широкої аудиторії.

Йдеться, зокрема, про такі інструменти:

офіційні комунікації – виголошені концептуальні заяви російських урядовців, офіційні пости державних органів у соціальних мережах тощо.

Хоча такий формат дедалі більше дає збій. Навіть традиційна щорічна «велика» прес-конференція В. Путіна 17 грудня 2020 року позначилася певною «втомою» аудиторії, особливо міжнародної, від достатньо традиційних меседжів президента РФ. Не було елементів новизни, конструктиву та значущої інформації з актуальних міжнародних питань порядку денного. Основні сигнали подавалися у парадигмі «нової холодної війни», містили традиційні звинувачення Заходу у поєднанні із меседжами про готовність до взаємодії, заклики до посилення обороноздатності РФ, мрії про стратегічне партнерство з Китаєм, бажання повернутись до G7;

діяльність спеціальних (фінансованих із бюджету РФ) структур російської зовнішньої дезінформації та пропаганди. Йдеться передусім про діяльність російських міжнародних пропагандистських медіа на кшталт іноземних підрозділів таких відомих «фабрик фейків», як Sputnik або Russia Today, а також спеціальних установ із просування російської «м'якої сили» на кшталт «Россотрудничества».

Прихід до керівництва «Россотрудничеством» близького до спікера Держдуми РФ В. Володіна Євгена Примакова (внук колишнього прем'єр-міністра РФ, керівника МЗС і директора Служби зовнішньої розвідки) засвідчило відмову Кремля від планів кардинально його реформувати.

Відтак у статусі федерального агентства «Россотрудничество» залишається окремим гібридним інструментом РФ, передусім у контексті впровадження «м'якої сили» на пострадянському просторі та у Східній Європі.

Після певного аудиту агентства, діяльність якого завжди характеризувалася суттєвою корупційною складовою, у т. ч. і на українському напрямі, розпочалися спроби набуття діяльності «Россотрудничеством» наступального характеру;

діяльність опосередковано/приховано фінансованих РФ структур російської зовнішньої дезінформації та пропаганди.

Характерно, що, окрім приховано фінансованих із РФ медійних структур (за прикладами в Україні далеко ходити не потрібно, достатньо увімкнути телевізор), до цього ж сегмента відносяться і суб'єкти (медіа, експерти), які використовуються «натемно»;

робота у соціальних мережах, які є привабливими для деструктивного впливу через їх доступність і масштабність в умовах фактичної безконтрольності.

Характерною особливістю є інфільтрація ботів у місцеві чати/коментарі під статтями тощо, спрямовані на сіяння розбрату та підрив довіри до інституцій.

Справжнім проривом для РФ став інструмент «анонімних» Telegram-каналів. Зокрема, в Україні та інших країнах фіксується робота такого роду каналів, які нібито працюють «проти всіх», нещадно критикують і владу, і опозицію, і проєвропейський, і навіть проросійський сегменти політикуму. Реальною метою діяльності таких каналів є підрив довіри до державних інституцій та демократичних процедур як таких, а також формування домінуючого стереотипу поведінки населення як «тотальної зневіри у спроможність цього народу до державності».

Москва і надалі використовуватиме традиційні медійні ресурси разом із заходами по лініях дипломатії та спеціальних служб, а також розширюватиме дезінформаційну діяльність через різноманітні інтернет-видання. При цьому застосовуватимуться методи «підміни понять», формування фейкових новин, базуючись на частково правдивих відомостях, посилань на сумнівне/вигадане джерело інформації із подальшим її спотворенням у необхідному ракурсі та тиражуванням та ін.

При цьому відчутним є зміщення акценту із традиційних засобів впливу РФ, таких як телебачення, розповсюдження друкованої продукції, експертна взаємодія тощо. Дезінформація, маніпуляція, пропаганда, фейкові новини з фізичної площини перейшли у цифрову.

Росія прагне домінувати в українському інформаційному просторі. Це є однією з передумов підготовки до агресії проти України

Таким чином одним із ключових чинників трансформації російського інформаційного впливу є чіткий тренд на його «діджиталізацію», тобто максимальне використання нових інформаційних технологій, насамперед у кіберпросторі.

Основними факторами, що зумовлюють зростання інтересу Росії до використання кіберпростору для проведення операцій впливу, є:

вища ефективність інтернет-технологій через нижчі витрати й охоплення ширшої закордонної аудиторії;

ширший спектр застосування, що дозволяє цілеспрямованіше впливати на обрані цільові аудиторії і швидко змінювати тактику роботи у залежності від ситуації;

забезпечення (при необхідності) анонімності авторства контенту, що надає можливість здійснювати вплив через третіх осіб, нібито не причетних до РФ експертів, медійних осіб тощо.

Операції впливу у кіберпросторі передбачають також використання будь-яких «девайсів», електронних поштових сервісів, комерційного програмного забезпечення, у т. ч. для відстежування «жертв» та

психологічного впливу, а також у контексті інструментарію шпигунства чи технічного втручання в об'єкти критичної інфраструктури.

Кремль націлюється на пріоритетне використання інтернет-технологій, зокрема у напрямі створення нових платформ для здійснення кібератак на ключові елементи інфраструктури «країн-цілей». Останнім яскравим прикладом деструктивної політики РФ у кіберпросторі стала виявлена у грудні 2020 року серія хакерських атак на державні установи США, що призвели до порушення роботи Міністерства фінансів і торгівлі США, а також окремих інших державних структур стратегічного значення. Майже напевно за цим стоять пов'язані з російськими спецслужбами хакерські угруповання (на кшталт «APT29» або «CozyBear»).

Дії Росії стають дедалі зухвалішими, а відсутність політичних наслідків за таку діяльність лише підштовхує РФ продовжувати таку активність, де-факто перетворюючись ще й на державу-спонсора кібертероризму.

2.6

Загрози національній безпеці у екологічній сфері

У світі посилюються довгострокові виклики антропогенного навантаження на екологічну систему, зберігається загроза глобального потепління. Сукупність цих явищ формує загрозу зниження якості та тривалості життя людей, дефіциту продовольства та питної води для значної кількості населення у найбільш вразливих регіонах світу.

Для України зовнішні екологічні загрози полягають у такому:

зміна кліматичних умов внаслідок глобального потепління;

привнесенні ззовні / транскордонні спалахи епідемій та епізотій;

господарська діяльність РФ на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях та Автономній Республіці Крим і м. Севастополь, що порушує екологічну рівновагу у Чорному та Азовському морях.

2.7

Терористичні загрози

Найбільшу терористичну загрозу для України та її громадян становлять не стільки міжнародні злочинні угруповання та різного роду релігійні екстремістські організації, скільки держава агресор – Росія, діяльність якої має ознаки для кваліфікування як спонсорство тероризму.

Наслідком такої діяльності стали десятки тисяч загиблих та поранених на Донбасі громадян України, мільйони тимчасово переміщених осіб. Росія надає всебічну підтримку озброєним формуванням на території України, виділяючи для цього як фінанси, так і надаючи зброю, військову техніку та спеціалістів-інструкторів. Попри те, що протягом 2020 року активних воєнних дій на сході України не відбувалось, РФ продовжує надавати таку підтримку.

Від терористичних дій РФ постраждали також і громадяни іноземних держав. Йдеться про збиття малайзійського літака рейсу МН-17, отруєння Скрипалів та Навального.

Підвищений рівень терористичних загроз для вітчизняних установ і громадян зберігається і на території деяких «кризових» країн Близь-

кого Сходу (Ірак, Сирія, Ємен), Центральної та Південної Азії (Афганістан, Пакистан), Північної Африки та регіону Сахелю (Єгипет, Лівія, Малі, Нігер), Західної (Нігерія), Центральної (Демократична Республіка Конго, частково Камерун), Східної (Сомалі, Ефіопія, Еритрея) та Південної (північні регіони Мозамбіку) Африки.

В інших регіонах вони будуть помірними, а їх джерелом виступатиме діяльність терористичних структур у напрямі зміцнення та створення нових позицій та впливу як в ісламських країнах, так і у державах зі значною часткою мусульманського населення.

Зберігається загроза захоплення заручників (викрадення) членами терористичних і злочинних угруповань іноземних громадян на території Афганістану, Алжиру, Бангладеш, Буркіна-Фасо, Демократичної Республіки Конго, Єгипту (Синайський півострів), Ємену, Індії, Іраку, Камеруну, Кенії, Колумбії, Лівії, Малі, Нігеру, Нігерії, Чаду, Сенегалу, Сомалі, Філіппін, Судану і Тунісу.

Морський розбій та піратство також продовжує становити певну загрозу життю та здоров'ю громадян України – членів екіпажів цивільних суден (як українських, так і під прапорами інших держав). Найнебезпечнішими для судноплавства з огляду активності піратських угруповань залишаються район Африканського Рогу (узбережжя Сомалі, акваторія Аденської затоки, західної частини Індійського океану) та Гвінейська затока Атлантичного океану (узбережжя Нігерії, Беніну, Того і Кот-Д'Івуару).

Загальна інформація про Службу зовнішньої розвідки України

3

Служба зовнішньої розвідки України є державним органом, який здійснює розвідувальну діяльність у зовнішньополітичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній, екологічній сферах, сфері кібербезпеки.

У своїй діяльності Служба зовнішньої розвідки України керується Конституцією України, Законом України "Про розвідку", Законом України "Про Службу зовнішньої розвідки України", іншими законами та нормативно-правовими актами.

На СЗРУ покладаються такі основні завдання:

добування, аналітичне опрацювання та надання визначеним законодавством України керівникам вищих органів державної влади розвідувальної інформації;

сприяння спеціальними заходами здійсненню державної політики України в економічній, політичній, військово-технічній, екологічній та інформаційній сферах, зміцненню обороноздатності, економічного і науково-технічного розвитку країни;

участь у забезпеченні безпечного функціонування установ України за кордоном, безпеки співробітників цих установ та членів їхніх сімей у країні перебування, а також відряджених за кордон громадян України, які обізнані з відомостями, що становлять державну таємницю;

участь у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, тероризмом, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, незаконною міграцією;

вжиття заходів протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України, життю, здоров'ю її громадян та об'єктам державної власності за межами України.

Загальну структуру СЗРУ складають підрозділи агентурної та технічної розвідки, оперативно-технічні, інформаційно-аналітичні, власної безпеки, а також інші підрозділи відповідно до визначеної Президентом України Організаційної структури Служби зовнішньої розвідки України.

За усталеною світовою практикою функціональна структура розвідки охоплює процеси добування шляхом проведення агентурної та технічної розвідки актуальної інформації, її аналізу та підготовки аналітичних матеріалів, прогнозів і сценаріїв розвитку ситуації у сфері національної та міжнародної безпеки.

Так само, як і в переважній більшості країн світу, агентурна розвідка посідає пріоритетне місце у діяльності Служби. Її незамінність була підтверджена на глобальному рівні терактами у США 11 вересня 2001 року, а у випадку України – подіями 2014 року.

Основні зусилля співробітників, що здійснюють агентурну розвідку, спрямовані на забезпечення керівництва держави актуальною розвідувальною інформацією та проведення спеціальних заходів з метою забезпечення вигідних для України рішень і підтримання її позитивного іміджу на міжнародній арені.

Нині розвідка сприяє реалізації державних зовнішньополітичних та економічних програм, у тому числі антикризового характеру, залученню іноземних інвестицій, укладанню контрактів, що дозволяє

поширити експортний потенціал країни, завантажити потужності вітчизняних підприємств і створувати нові робочі місця.

Важливою системоутворюючою складовою Служби зовнішньої розвідки України є технічна розвідка, яка забезпечує отримання спеціальними методами достовірної документальної інформації на каналах міжнародних телекомунікаційних мереж. Україна належить до держав, які володіють потенціалом для здійснення повного циклу радіоелектронної розвідки.

Департамент технічної розвідки та його підрозділи, дислоковані у регіонах держави, мають у своєму розпорядженні унікальне оснащення, тут працюють досвідчені фахівці у галузі радіоперехоплення і криптографії, системні програмісти та аналітики. Це дає можливість регулярно здобувати особливо цінну конфіденційну інформацію політичного, економічного, науково-технічного та військово-стратегічного характеру, забезпечувати активну участь української розвідки у боротьбі з міжнародним тероризмом і транснаціональною організованою злочинністю.

Відстеження тенденцій розвитку світової системи електрозв'язку дозволяє технічній розвідці СЗРУ своєчасно робити вірні прогнози, створювати та впроваджувати новітні технології здобування розвіду-

вальної інформації. В основі досягнень у сфері наукових досліджень лежить високий рівень власних технічних напрацювань. Сьогодні на озброєнні технічної розвідки знаходяться апаратні і програмні комплекси української розвідки.

Визнанням наукових досягнень технічної розвідки стало присвоєння групі співробітників Державної премії України в галузі науки і техніки.

На концептуально нових засадах діє система інформаційно-аналітичного забезпечення інформацією розвідки вищих органів державної влади України. Впроваджуються сучасні підходи до організації цієї діяльності з використанням методик прогнозування та моделювання ситуацій, надання керівництву держави обґрунтованих рекомендацій щодо вироблення адекватних заходів протидії зовнішнім загрозам національній безпеці. Споживачам розвідувальної інформації своєчасно надаються упереджувальні і прогностичні дані з пріоритетних проблем, які використовуються при підготовці важливих рішень, проведенні переговорів з іноземними партнерами.

Керівництвом Служби серйозна увага приділяється роботі департаменту протидії зовнішнім загрозам національній безпеці держави. Його діяльність сьогодні здійснюється у рамках законодавчо закри-

плених перед розвідкою завдань щодо участі у боротьбі з тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, незаконною міграцією.

У результаті здійснення цим підрозділом системних заходів попереджено низку реальних терористичних проявів стосовно українських дипломатичних представництв за кордоном. Надано сприяння в евакуації кількох тисяч українських громадян із зон конфліктів і підвищеної терористичної активності, зокрема, палестино-ізраїльського, грузино-осетинського, з Іраку, Сирії, Лівану, Лівії та інших країн. У взаємодії з органами державної влади України та іноземними партнерами здійснено заходи щодо сприяння судновласникам у визволенні з піратського полону ряду суден та їх екіпажів, до складу яких входили громадяни України.

Для успішного виконання поставлених завдань Служба зовнішньої розвідки України зосереджує зусилля, перш за все, на пріоритетних напрямках діяльності, намагається забезпечити адекватність заходів протидії існуючим та потенційним ризикам і загрозам національній безпеці України, орієнтуючись в оцінках роботи виключно на кінцевий результат.

Для своїх співробітників СЗРУ пропонує безперервну професійну освіту. Основними напрямами створеної 2020 року Академії зовнішньої розвідки України є:

підготовка фахівців за ступенем вищої освіти "магістр" та "доктор філософії" за спеціальністю 256 Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності);

перепідготовка та підвищення кваліфікації співробітників СЗРУ та інших розвідувальних органів України за напрямами діяльності підрозділів агентурної й технічної розвідки.

Перепідготовка та підвищення кваліфікації співробітників Служби та інших розвідувальних органів України проводиться в Академії на курсах підвищення кваліфікації та тренінгах з терміном навчання від 1 дня до 6 місяців.

Керівництво, науково-педагогічний склад Академії постійно здійснюють адаптацію змісту навчання до сучасних вимог і потреб розвідки, впроваджують до навчально-виховного процесу нові прогресивні методики, залучають до підготовки розвідників кращих фахівців з різних галузей знань та професіоналів з питань їхнього практичного застосування.

Крім того, співробітники Служби мають можливість підвищення кваліфікації у кращих закладах вищої освіти України та проходження спеціальної підготовки за кордоном.

Як і будь-яка складова сектору безпеки і оборони України, СЗРУ потребує ресурсного (фінансового, матеріально-технічного, логістичного) забезпечення, необхідного і достатнього для належного виконання покладених на неї завдань.

У Державному бюджеті на 2021 рік на фінансування Служби зовнішньої розвідки України передбачено 3,99 млрд грн., що суттєво більше за попередні роки, коли розвідка відчувала недофінансуван-

ня. Лише за останні 5 років СЗРУ, з огляду на об'єктивні можливості держави, недоотримала критично необхідні для посилення її розвідувальних спроможностей 6,8 млрд грн. Ухвалений на 2021 рік бюджет СЗРУ покликаний змінити цю несприятливу тенденцію та стати справді бюджетом розвитку.

У 2021 році кошти платників податків будуть спрямовані за двома ключовими напрямками.

Перший напрям – кардинальне посилення розвідувальних спроможностей СЗРУ. Ключову роль тут відіграватиме виконання Національної розвідувальної програми на 2021–2025 роки. Розвідка, що рухається уперед, потребує розвиненої розвідувальної інфраструктури, сучасної спеціальної техніки, «розумних» дата-центрів і аналітичних систем, мереж спеціального зв'язку. Зокрема, кошти будуть спрямовані на кардинальне посилення агентурної розвідки за кордоном, модернізацію засобів радіоелектронної, геопросторової, кібернетичної розвідки та систем дешифрування.

Другий напрям – виконання соціальних зобов'язань держави перед співробітниками розвідки. Передусім мова йде про забезпечення належного рівня оплати праці військовослужбовців СЗРУ.

До офіцерів Служби висуваються підвищені вимоги. Вони мають вільно володіти кількома іноземними мовами, мати високий рівень інтелекту і здатність виконувати завдання за кордоном в умовах над-

мірних психологічних та фізичних навантажень. Держава не може дозволити собі втрачати кваліфіковані кадри, у підготовку та професійне становлення яких вже вкладені значні кошти. У цьому зв'язку Закон України «Про розвідку» встановлює суттєво підвищені розміри грошового забезпечення кваліфікованих кадрів.

Крім того, у Законі закладені нові, прогресивні стандарти соціального захисту розвідників. Йдеться, зокрема, про забезпечення житлом, соціальні гарантії, медичне страхування. Таким чином, у бюджеті СЗРУ на 2021 рік суттєва увага приділена стимулюванню та збереженню персоналу Служби.

У цілому 2021 рік має стати переломним у розбудові нових розвідувальних спроможностей української розвідки.

СЗРУ орієнтована на перетворення на недефективний, гнучкий розвідувальний орган, який діє асиметрично, досягає значних результатів малими зусиллями.

Демократичний цивільний контроль

Механізми цивільного контролю за діяльністю Служби зовнішньої розвідки України постійно розвиваються й удосконалюються.

17 вересня 2020 року Верховна Рада України прийняла Закон України "Про розвідку", який посилив демократичний цивільний контроль за розвідувальним сегментом сектору національної безпеки і оборони, передусім парламентський та громадський. Це сприятиме чіткому розумінню завдань, способів та методів діяльності розвідувального співтовариства, а також можливості належної оцінки результатів цієї діяльності.

Президентський контроль реалізується шляхом здійснення загального керівництва Главою держави Службою зовнішньої розвідки України, призначення осіб керівного складу, постановки завдань та підзвітності СЗРУ щодо їх виконання. Служба зовнішньої розвідки України у встановленому порядку доповідає Президентові України і звітує щодо визначених ним питань. Контроль за діяльністю розвідки Президент України здійснює також через Раду національної безпеки і оборони України. Водночас завдяки незмінному входженню Голови СЗРУ до складу РНБО України забезпечується постійна участь розвідки у виробленні державної політики у сфері національної безпеки країни.

Парламентський контроль реалізується Верховною Радою України через Комітет Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки. Практикується обговорення чи заслуховування окремих питань на засіданнях Комітету або під час виїзних засідань безпосередньо у СЗРУ.

Контроль за витратою коштів Державного бюджету України на утримання Служби зовнішньої розвідки України здійснює Рахунко-

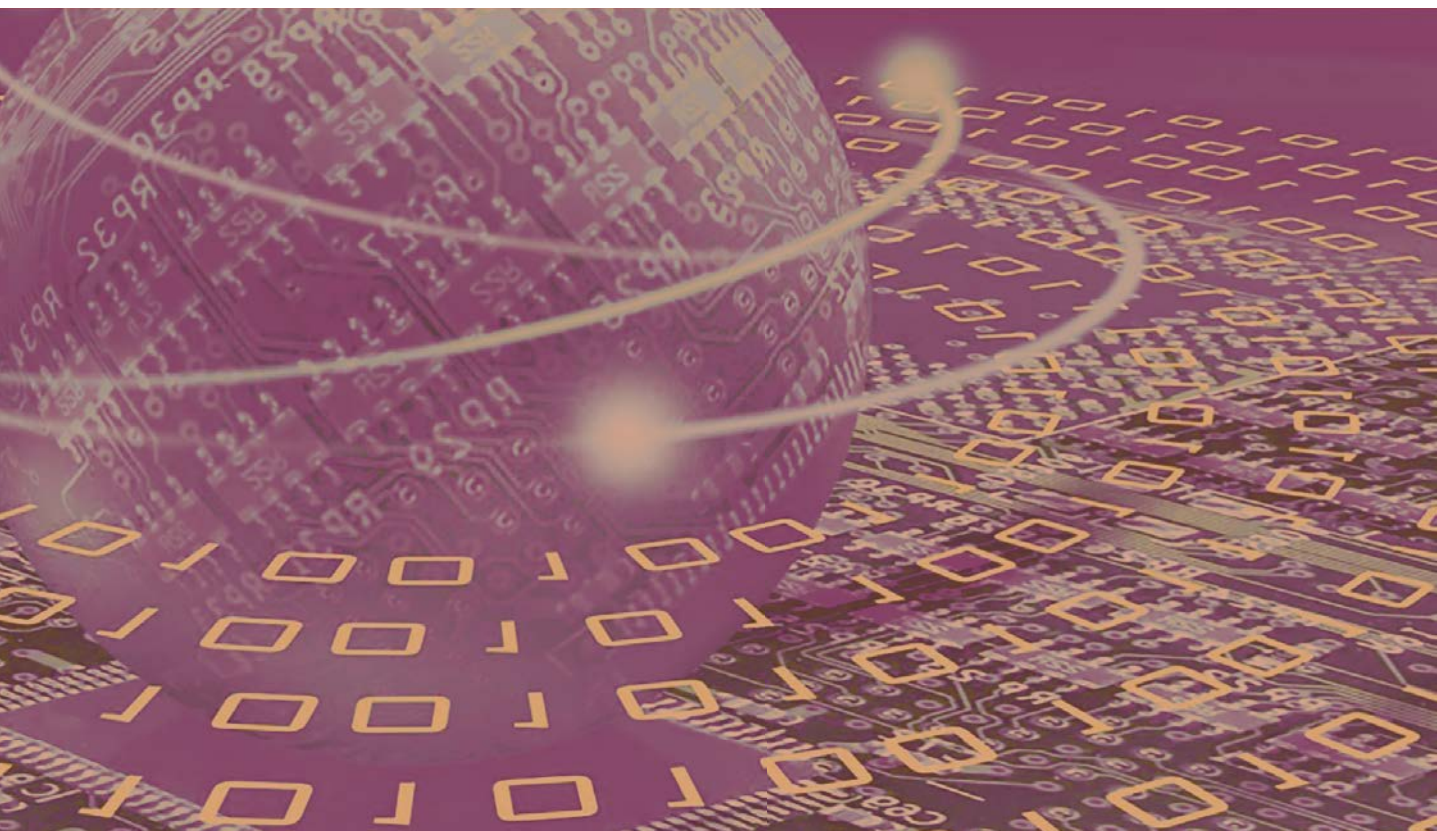
ва палата України через спеціальну групу, яка створюється з числа її членів. Нагляд за додержанням Службою зовнішньої розвідки України законів України здійснюється Генеральним прокурором України і уповноваженими ним прокурорами відповідно до Конституції та Законів України.

Прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про національну безпеку України» визначив правові засади забезпечення максимально можливої відкритості в діяльності держави з питань забезпечення національної безпеки та оборони. Закон передбачає цивільний контроль за діяльністю Служби зовнішньої розвідки України, який здійснюють громадяни України через громадські організації, членами яких вони є, через депутатів представницьких органів влади і особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та його представника у справах захисту прав військовослужбовців або до іншого державного органу в порядку, визначеному Конституцією України та Законом України «Про звернення громадян».

Такий розподіл контрольних повноважень відповідає демократичним зразкам і наближений до основних принципів контролю і нагляду за діяльністю розвідки відповідно до європейських норм.

Міжнародне співробітництво

4

За своєю природою розвідка є одним із найбільш закритих інструментів будь-якої держави. Методи, сили, засоби та результати її діяльності є предметом особливого захисту в кожній країні.

Однак сучасну повноцінну модель розвідки неможливо уявити без активного міжнародного співробітництва з партнерськими розвідувальними органами. Адже специфіка загроз міжнародній та регіональній безпеці вимагає дедалі тіснішої взаємодії розвідувальних та спеціальних служб, у т. ч. з надзвичайно чутливих для розвідки питань.

З одного боку, така взаємодія передбачає максимально виважений підхід, а з іншого – безпрецедентний рівень взаємної довіри. І це не лише обмін інформацією і оцінками – а й проведення спільних розвідувальних операцій.

СЗРУ надає особливого значення міжнародній взаємодії з компетентними органами іноземних держав та міжнародних організацій. Службою офіційно встановлені та підтримуються контакти зі 174 розвідувальними, спеціальними та правоохоронними відомствами 84 країн. Таке широке коло зв'язків дає змогу оперативно реагувати на будь-які загрози, які мають важливе значення для України, у будь-якому регіоні світу.

Україна реалізує стратегічний курс на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору. Відтак найбільш активною та продуктивною є співпраця СЗРУ з розвідувальними органами та спеціальними службами держав-членів НАТО та ЄС.

Відповідний орієнтир був чітко окреслений із початком відкритої агресії РФ проти України у 2014 році. Більшість спецслужб світу дуже добре усвідомлюють, що напад Росії на нашу державу та сучасна російська зовнішня політика руйнують основоположні принципи глобальної міжнародної безпеки. Саме у цей період СЗРУ кардинальним чином змінила як географію, так і підходи до взаємодії з іноземними партнерами. Пріоритетом міжнародної діяльності Служби стала потреба в консолідації зусиль союзників України у питаннях захисту її суверенітету, територіальної цілісності та незалежності.

З цього часу СЗРУ почала активно впроваджувати досвід розвинених держав Заходу у сфері організації розвідувальної діяльності. У свою чергу, іноземні партнери виявили неабиякий інтерес до можливостей української стратегічної розвідки. Адже СЗРУ була здатна заповнити прогалини у їхньому розумінні інструментарію і логіки гібридних дій Росії на міжнародній арені. Така потреба партнерів, за їх визнанням, сформувалася внаслідок послаблення у попередні періоди розвідувального супроводження російської тематики.

Нові форми взаємодії із західними партнерами дали можливість Україні отримати статус партнера НАТО із розширеними можливостями у рамках Ініціативи оперативної сумісності партнерства. Сьогодні СЗРУ є учасницею всіх форматів співробітництва, які Альянс пропонує для партнерських спецслужб. А з 2018 року СЗРУ бере участь у статусі спостерігача у форумах під егідою Північноатлантичного альянсу, які до цього відбувалися за участю винятково членів НАТО.

СЗРУ активно працює над тим, щоб у короткостроковій перспективі стати повноправним учасником системи комунікації розвідувальних та спеціальних служб Північноатлантичного Альянсу. В наших планах також активізація і розширення присутності української розвідки у профільних колегіальних структурах НАТО та ЄС.

Іншим важливим кластером залишається реалізація Службою завдань та заходів Річних національних програм співробітництва Україна-НАТО, цілями яких є посилення розвідувальних спроможностей Української держави через взаємодію з іноземними партнерами.

Поряд із західним напрямом СЗРУ підтримує інтенсивні контакти зі спецслужбами окремих країн Близького Сходу та Індо-Тихоокеанського регіону. Спільне бачення транснаціональних викликів і загроз, характерних для вказаних регіонів, а також високий взаємний інтерес до обміну досвідом здійснення розвідувальної діяльності створюють тверде підґрунтя для такої співпраці як на поточному етапі, так і на майбутнє.

Служба також бере активну участь у неопублічних міжнародних форумах, конференціях і закритих зібраннях представників спецслужб і дипломатичного корпусу. СЗРУ традиційно представлена на високому

рівні у таких заходах, як щорічна Мюнхенська безпекова конференція, Нарада керівників спецслужб країн Чорноморсько-Каспійського діалогу, Конференція розвідувальних служб тюркомовних країн тощо.

Наразі співробітництво з відповідними партнерськими спецслужбами стає дедалі інтенсивнішим та різноманітнішим за своїми напрямками та формами.

СЗРУ налагоджено регулярний обмін інформацією із закордонними партнерами, на постійній основі проводяться експертні зустрічі, під час яких здійснюється обмін думками щодо відповідних питань міжнародного порядку денного. Окрема увага приділяється розвитку взаємодії оперативних підрозділів із наголосом на спільній реалізації практичних заходів та операцій в інтересах зацікавлених сторін.

Безумовно, головний акцент у співпраці робиться на спільній протидії гібридній агресії Росії проти України та деструктивній політиці Кремля в інших державах і регіонах.

Окрім російської тематики, спектр співпраці включає в себе виявлення та протидію транскордонним загрозам терористичного характеру, розповсюдженню зброї масового ураження, участь у боротьбі із транснаціональною організованою злочинністю, забезпечення енергетичної безпеки, забезпечення безпеки громадян України за кордоном та, відповідно, іноземних громадян в Україні.

Універсальною сферою міжнародного співробітництва СЗРУ з іноземними розвідувальними службами є професійна підготовка співробітників за різними напрямками розвідувальної діяльності. Систематичні тренінги та навчання на спеціалізованих курсах у профільних закордонних учбових центрах стали невід'ємною складовою професійного становлення особового складу Служби.

Важко переоцінити таку складову міжнародної співпраці, як консультативна допомога іноземних партнерів в інституційній розбудові розвідувального співтовариства України. Очевидним прикладом і практичним результатом такої взаємодії стала допомога у розробленні Закону України «Про розвідку».

Демонструючи довіру до СЗРУ, провідні закордонні спецслужби діляться власними моделями організації розвідувальної діяльності, передовими практиками та сучасними напрацюваннями щодо найбільш дієвих форм і методів їх роботи. Для Служби, яка наразі перебуває на етапі реформування, отримання відповідних нових знань та урахування передового іноземного досвіду є особливо актуальними.

У 2020 році одним із викликів для міжнародних контактів стала пандемія COVID-19. Однак українська розвідка разом із партнерами змогли швидко адаптуватися до нових умов та продовжити повноцінну співпрацю. У цей складний період ми відчули підтримку своїх друзів, які в умовах гострого дефіциту допомогли Службі засобами протидії коронавірусу.

Нові реалії на кшталт пандемії COVID-19 спонукали Службу розпочати реорганізацію центру міжнародних зв'язків, який забезпечуватиме необхідні сучасні умови для взаємодії з партнерами.

Українська розвідка розглядає міжнародне співробітництво як ефективний та необхідний інструмент виконання покладених завдань не лише із забезпечення національної безпеки України, але й сприяння зміцненню безпеки держав-союзників.

Служба зовнішньої розвідки України має амбітні плани щодо надання потужного імпульсу міжнародній взаємодії, насамперед шляхом її максимального переведення у практичну площину. Служба відкрита для реалізації сміливих спільних проєктів за різними напрямками розвідувальної діяльності та має напрацювання, які може запропонувати партнерам.

Viribus unitis!

Час рухатися вперед

Шановні друзі!

Ми живемо в інформаційному глобалізованому співтоваристві, яке поступово забуває м'роки світових воєн двадцятого століття. Але на жаль для України це не означає, що трагедії, які забрали життя десятків мільйонів наших співвітчизників – українців, кримських татар, євреїв, поляків, росіян – не повторяться знову.

Як і сто років тому, наша держава протистоїть загарбницьким по-тугам «сусідського» імперського режиму, який бачить Україну лише своєю васальною територією. Немов ланцюгами – політичним, економічним, корупційним, інформаційним, історико-культурним, релігійним – Кремль намагається прикувати волелюбний український народ до своєї галери, прагнучи у будь-який спосіб зупинити наш євроатлантичний поступ.

Результат нашої боротьби з неандертальським світосприйняттям, яке кремлівський режим сьогодні нав'язує людству наявними у нього гібридними засобами, матиме без перебільшення цивілізаційні наслідки. Перемога над путінізмом – це в першу чергу перемога правди над суцільною брехнею, якою забруднюють світовий інформаційний простір підконтрольні режиму маріонеткові ресурси. Правда – це найсильніша зброя, якої боїться Кремль.

Сьогодні ми ділимося з Вами часткою своєї зброї.

Служба зовнішньої розвідки України разом з побратимами у силових і спеціальних відомствах нашої держави та світу добре вивчила московський інструментарій та здатна йому протистояти. Але не залишаються поза нашою спільною увагою й інші виклики, що стоять перед Україною та людством.

Ми сильні, коли ми діємо разом.

Отримавши у 2020-му потужний імпульс до розвитку, Служба зовнішньої розвідки України і надалі продовжить посилюватись. Першочергові зусилля ми докладемо для вдосконалення професійної майстерності наших розвідників та впровадження передових технічних і технологічних рішень.

Синоніми слова «українська розвідка» – оперативність, мобільність, проактивність. Ми не просто здобуємо й оцінюємо інформацію. Ми реалізуємо складні заходи і операції, діємо на випередження, захищаємо інтереси України та цивілізованого співтовариства.

Ми йдемо правильним шляхом, бо ми єдині у прагненні не тільки захищати національні інтереси держави, але й змінити себе і світ на краще.

Слава Україні!

Голова Служби зовнішньої розвідки України
генерал-лейтенант
Валерій КОНДРАТЮК

Служба зовнішньої розвідки
України

БІЛА КНИГА

(інформаційний бюлетень)

Формат 190×270.
Папір крейдований.
Підписано до друку
27.12.2020.

